

Dünya ve Türkiye'nin Çiçek Soğanları Üretim Potansiyeli ve Dış Ticareti

İlknur ESKİMEZ^{1*}, Hamdiye UZUN², Bahri KARLI³, Mevlüt GÜL⁴, Mehmet POLAT⁵

¹Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Isparta; ORCID: 0000-0003-4443-505X

²Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Isparta; ORCID: 0009-0006-6009-1575

³Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta; ORCID: 0000-0001-9734-1781

⁴Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Isparta; ORCID: 0000-0002-0147-7228

⁵Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Isparta; ORCID: 0000-0002-2415-4229

Gönderilme Tarihi: 23 Ekim 2024

Kabul Tarihi: 2 Ocak 2025

ÖZ

Süs bitkileri sektörü, bitkisel üretim içerisinde önemli bir konuma sahip ve yüksek katma değer oluşturan bir alandır. Bu sektörün geniş ihracat ve ithalat potansiyeli, küresel düzeydeki önemini giderek artırmaktadır. Kesme çiçek yetiştiriciliği başta olmak üzere tıbbi anlamda da önemli sekonder metabolit içeriğine sahip bu bitkiler hem yerel hem de uluslararası pazarlarda oldukça fazla talep görmektedir. Dünya çiçek soğanları üretimi, özellikle Hollanda, Hindistan, Çin, İtalya, Almanya ve Güney Amerika'da yoğunlaşmıştır. Hollanda, global çiçek soğanı üretiminde ve ihracatında lider konumda olup, dünya pazarının %70'inden fazlasını elinde bulundurmaktadır. Bu başarı, gelişmiş seracılık teknolojileri, yüksek kaliteli üretim ve etkili pazarlama stratejilerine dayanmaktadır. Türkiye'nin çiçek soğanları üretim potansiyelini tam anlamıyla değerlendirebilmesi için ise, teknolojik altyapının güçlendirilmesi, üreticilerin bilinçlendirilmesi, Ar-Ge çalışmalarına daha fazla önem verilmesi ve devlet desteklerinin artırılması gerekmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması hem çevresel hem de ekonomik açıdan fayda sağlayacaktır. Bu nedenle, çiçek soğanlarının üretimi ve ticareti hem ekonomik hem de çevresel açıdan dengeli bir şekilde yönetilmelidir. Bu bağlamda çalışmada, çiçek soğanları içerisinde yer alan '*Lilium spp.*, *Gladiolus grandiflorus*, *Tulipa spp.*, *Narcissus tazetta*, *Freesia spp.*, *Hyacinthus orientalis*, *Anemone coronaria*, *Alstroemeria aurea*, *Ornithogalum umbellatum*, *Zantedeschia aethiopica*, *Iris purpureobracteata*, *Ranunculus acris*' türlerinin üretim potansiyeli ve dış ticaret durumları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çiçek soğanları, dış ticaret, ekonomi, üretim

The Production Potential and Foreign Trade of Flower Bulbs in the World and Turkey

ABSTRACT

Ornamental plants sector has an important position in plant production and creates high added value. The wide export and import potential of this sector increases its importance at global level. These plants, which have important secondary metabolite content, are in high demand both in local and international markets, especially in cut flower cultivation. World flower bulb production is concentrated especially in the Netherlands, India, China, Italy, Germany and South America. The Netherlands is the leader in global flower bulb production and exports, holding more than 70 per cent of the world market. This success is based on advanced greenhouse technologies, high quality production and effective marketing strategies. In order for Turkey to fully utilize its flower bulb production potential, it is necessary to strengthen the technological infrastructure, raise awareness of producers, give more importance to R&D studies and increase government support. In addition, the dissemination of sustainable agricultural practices will provide both environmental and economic benefits. Therefore, the production and trade of flower bulbs should be managed in a balanced manner both economically and environmentally. In this context, in this study, the production potential and export potential of 'Lily, Gladiolus, Tulip, Daffodil, Freesia, Hyacinth, Anemone, Peruvian Lily, Starflower, Calla Lily, Iris and Ranunculus species among the flower bulbs and their export potential are analyzed.

Keywords: Flower bulbs, foreign trade, economy, production

GİRİŞ

Soğanlı bitkiler, yeraltı organları olan soğan, yumru veya rizom yapıları sayesinde depoladıkları besinlerle bitkilerin hayatta kalmasını sağlayan özel bir bitki grubunu oluşturmaktadır. Hem doğal

ekosistemlerde hem de süs bitkisi olarak peyzaj tasarımında ve tarımda önemli bir yere sahip olan bu bitkiler, özellikle dayanıklılıkları, estetik görünümleri ve geniş çeşitlilikleri ile öne çıkmaktadır [1]. Dünyanın farklı coğrafyalarında ve iklim koşullarına bağlı olarak yaygın bir şekilde yetiştirilen soğanlı

*Sorumlu yazar / Corresponding author: ilknureskimez01@gmail.com

bitkiler, geniş bir üretim yelpazesi sunmakta ve küresel ölçekte ticareti yapılmaktadır. Zambak, lale, sümbül ve glayöl gibi ekonomik açıdan yüksek değere sahip türler, yerel pazarlarda olduğu kadar uluslararası düzeyde de ticari önem taşımaktadır [2]. Bu bağlamda, soğanlı bitkilerin üretim potansiyeli ve dış ticaret hacmi, dünya genelinde giderek artan bir ilgi görmektedir.

Süs bitkilerinin üretim ve ticaretindeki bu artan ilgi, aynı zamanda küresel süs bitkisi sektörünün büyümesi ve peyzaj uygulamalarında sürdürülebilirlik arayışlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Soğanlı bitkilerin iklim koşullarına dayanıklılığı, geniş renk yelpazeleri ve tarımsal üretim süreçlerinde sundukları avantajlar, onları ticari açıdan cazip kılmaktadır [3]. Bununla birlikte, bu bitkilerin üretim ve ticareti yalnızca ekonomik getirilerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda doğal bitki örtüsünün korunması ve biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilir şekilde desteklenmesi açısından da kritik bir rol üstlenmektedir. Özellikle dünya genelinde yaygın olarak üretilen zambak, lale, nergis ve sümbül gibi türler, ihracatta önemli bir paya sahip olup, büyük ekonomik gelir sağlayan bitkiler arasında yer almaktadır. Türkiye, soğanlı bitkilerin yetiştiriciliğinde, sahip olduğu coğrafi konum ve iklimsel avantajlar sayesinde önde gelen üretici ülkelerden biri konumundadır [4, 5]. Ancak, soğanlı bitkilerin üretim süreçleri ve dış ticareti, küresel piyasalardaki talep dalgalanmalarına, iklim değişikliği etkilerine ve sürdürülebilir tarım uygulamalarına yönelik artan beklentilere bağlı olarak değişkenlik gösterebilmektedir. Bu çerçevede, soğanlı bitkilerin dünya ve Türkiye'deki üretim potansiyelinin ve dış ticaret durumunun ayrıntılı bir şekilde incelenmesi, bu bitkilerin gelecekteki ekonomik ve ekolojik katkılarını en iyi şekilde değerlendirmek için doğru stratejilerin belirlenmesini gerektirmektedir [6]. Dünya genelinde süs bitkileri sektörü hem estetik hem de ekonomik açıdan önemli bir alanı kapsamaktadır. Peyzaj tasarımlarında ve iç-dış mekân dekorasyonlarında yaygın olarak kullanılan süs bitkileri, farklı coğrafi bölgelerde ve iklim koşullarında yetişen binlerce türü kapsamaktadır. Özellikle çiçeklerinin rengi ve formu, yapraklarının şekil ve dokusu, hoş kokuları ve genel estetik görünümüleriyle dikkat çeken bu bitkiler, bireysel ve kamusal alanların estetik kalitesini artırırken, ülkelerin tarım ve ticaret dengelerinde önemli bir yere sahiptir [7].

Süs bitkileri yetiştiriciliği, dünya genelinde büyük bir ekonomik sektör haline gelmiş olup, birçok ülke bu alanda uluslararası düzeyde önemli aktörler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Hollanda, süs bitkileri üretimi ve ihracatında lider konumda olup, dünya

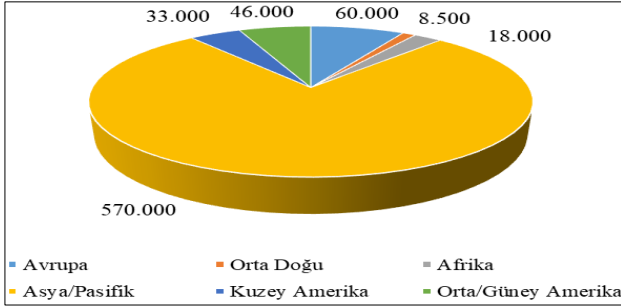
çiçek ticaretinin büyük bir bölümünü karşılamaktadır [8]. Hollanda'nın bu başarısı, ileri düzey seracılık teknolojileri ve geniş çiçek mezarlarına dayanmaktadır. Ayrıca, Kolombiya ve Ekvador'da çiçek ihracatında önemli ülkeler olup, özellikle güller başta olmak üzere pek çok süs bitkisini dünya pazarına sunmaktadır. Kenya, Avrupa pazarına yönelik çiçek ihracatında hızla büyüyen bir ülke olarak dikkat çekerken, Etiyopya da bu alanda yükselen ülkeler arasında yer almaktadır. Asya kıtasında ise Çin ve Tayland, süs bitkileri üretiminde önemli aktörler olarak öne çıkmaktadır [9, 10]. Bu ülkeler, farklı iklim koşulları ve geniş tarımsal alanları sayesinde hem iç piyasa taleplerini karşılamakta hem de dünya genelinde büyük bir süs bitkisi ihracatı gerçekleştirmektedir [11, 12]. Küresel pazarların artan taleplerine yanıt verebilmek adına, bu ülkelerde modern tarım teknikleri kullanılmakta ve lojistik altyapı güçlendirilmektedir. Küresel süs bitkileri pazarındaki bu yoğun ticaret, dünya ekonomisine önemli katkılar sunmakla birlikte, geniş çaplı istihdam olanakları da yaratmaktadır; dolayısıyla, bu bağlamda dünya genelinde ve Türkiye özelinde çiçek soğanları üretim potansiyelini ve dış ticaret durumunu derinlemesine analiz etmek büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, dünya genelinde ve Türkiye'de çiçek soğanları üretim potansiyelini ve dış ticaret durumunu incelemek; özellikle *Lilium spp.*, *Gladiolus grandiflorus*, *Tulipa spp.*, *Narcissus tazetta*, *Freesia spp.*, *Hyacinthus orientalis*, *Anemone coronaria*, *Alstroemeria aurea*, *Ornithogalum umbellatum*, *Zantedeschia aethiopica*, *Iris purpleobracteata*, *Ranunculus acris* türlerinin tarımsal verimliliği, ekonomik değerleri ve uluslararası ticaret dinamikleri üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Ayrıca, bu bitkilerin sürdürülebilir üretim yöntemleri ve pazar talepleri doğrultusunda Türkiye'nin uluslararası alandaki rekabet gücünü artırma potansiyeli incelenecek; sektörde karşılaşılan zorluklar ve fırsatlar belirlenmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda, çiçek soğanlarının ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutları arasındaki entegrasyonu sağlamak amacıyla çeşitli öneriler sunulacaktır.

DÜNYADA ÇİÇEK SOĞANLARI ÜRETİMİ VE ÖNE ÇIKAN ÜLKELER

Dünya genelinde süs bitkileri, estetik değerleri ve ekonomik katkıları açısından önemli bir sektörü temsil etmektedir. Bu bitkiler, peyzaj düzenlemelerinde, iç ve dış mekân dekorasyonlarında yaygın olarak kullanılmakta ve çeşitli iklim koşullarında binlerce türü barındırmaktadır. Süs bitkileri üretimi, sadece bireylerin yaşam alanlarını güzelleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda ülkelerin

tarım sektörlerinde de büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir [10, 11, 13]. Bu durum, süs bitkileri pazarının büyümesiyle paralel olarak, üretim alanlarının genişlemesine ve çeşitlenmesine sebep olmaktadır.

Dünya genelinde süs bitkileri, estetik değerleri ve ekonomik katkıları açısından önemli bir sektörü temsil etmektedir. Bu bitkiler, peyzaj düzenlemelerinde, iç ve dış mekân dekorasyonlarında yaygın olarak kullanılmakta ve çeşitli iklim koşullarında binlerce türü barındırmaktadır [9]. Süs bitkileri üretimi, sadece bireylerin yaşam alanlarını güzelleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda ülkelerin tarım sektörlerinde de büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir [11, 10]. 2022 yılı itibarıyla dünya genelinde kesme çiçekler ve saksılı bitkilerin üretimi toplamda 735.500 ha alanda gerçekleştirilmektedir (Şekil 1). Bu üretim alanlarının %77'si, yani 570.000 hektarı, Asya/Pasifik bölgesinde yer almaktadır. Bu bölgede en büyük üretici ülkeler ise Hindistan ve Çin'dir [20].

Şekil 1. Dünya kesme çiçek ve saksılı bitkiler üretim alanları (ha, 2022) [20]

Çizelge 1'de, 2017-2021 yılları arasında dünya genelinde süs bitkileri üretim alanlarının yıllık değişimini göstermektedir. 2017 yılında toplam üretim alanı 1.788.567 hektar iken, 2021 yılı itibarıyla bu alan 1.835.000 hektara ulaşmıştır. Kesme çiçek ve süs bitkileri grubunda, 2017'den 2021'e kadar bir azalma gözlemlenmiştir. 2017 yılında 650.000 hektar olan alan, 2021'de 620.000 hektara düşmüştür. Dış mekân süs bitkileri ise sürekli bir artış göstermekte olup, 2017 yılında 1.110.000 hektar olan üretim alanı, 2021 yılında 1.190.000 hektara ulaşmıştır. Çiçek soğanları üretim alanında ise, 2017 yılında 28.567 hektar olan alan, 2021 yılında 25.000 hektara kadar düşmüştür. Ancak bu süreçte çiçek soğanları üretiminde bir dengenin sağlanması gerektiği açıktır. Bu veriler, süs bitkileri pazarındaki dinamiklerin, üretim alanlarının ve talep koşullarının yıllara göre nasıl değiştiğini ortaya koymaktadır. Dış mekân süs bitkilerindeki artış, bu alana olan ilginin ve talebin yükseldiğini gösterirken, çiçek soğanları üretiminde sağlanan istikrar,

sektördeki gelişmelerin dikkatle izlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır [14].

Çizelge 1. Dünyada süs bitkileri üretim alanları (ha) [14]

Ürün Grubu	2017	2018	2019	2020	2021
Kesme çiçek ve süs bitkileri	650.000	635.000	630.000	625.000	620.000
Dış mekân süs bitkileri	1.110.000	1.130.000	1.150.000	1.180.000	1.190.000
Çiçek soğanları	28.567	27.000	26.500	26.000	25.000
Toplam	1.788.567	1.792.000	1.806.500	1.831.000	1.835.000

Dünya genelinde çiçek soğanlarının üretimi ve ticareti hem ekonomik hem de estetik açıdan önemli bir sektördür. Çiçek soğanları, farklı iklim ve coğrafi koşullarda yetişen çeşitli türleriyle, süs bitkileri pazarında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Hollanda, Türkiye, ABD ve Güney Afrika gibi ülkeler, çiçek soğanı üretiminde öne çıkan başlıca ülkelerdir. Bu bağlamda, aşağıdaki Çizelge, dünya genelinde en fazla üretilen çiçek soğanı türlerini ve bu türlerin yıllık üretim miktarlarını göstermektedir. Çizelge 2'de, her bir çiçek soğanı türü için üretim miktarlarını ve bu türlerin öne çıktığı ülkeler sunulmuştur. Dünya genelinde çiçek soğanı üretimi, çeşitli bitki türlerinin ekonomik ve estetik değerleri ile önemli bir sektördür [10, 11]. Özellikle *Tulipa* spp., 6.000.000 tonluk üretim miktarıyla en fazla tercih edilen çiçek soğanı türüdür ve Hollanda ile Türkiye gibi ülkelerde yoğun olarak yetiştirilmektedir. *Lilium* spp. ise 2.500.000 ton üretimle dikkat çekmekte olup hem Hollanda hem de ABD'de önemli bir yer bulmaktadır. *Hyacinthus orientalis*, 1.000.000 ton üretim kapasitesi ile yine Hollanda ve Türkiye'de öne çıkmakta ve yoğun aromasıyla bilinirken, *Gladiolus grandiflorus* 900.000 ton üretimi ile Hollanda ve ABD'de yaygın olarak tercih edilmektedir. *Iris purpureobracteata*, 800.000 ton ile bu iki ülkede önemli bir pazar payına sahiptir ve zarif görünümüyle göz doldurmaktadır. *Narcissus tazetta*, 500.000 ton üretimle Hollanda ve İtalya'da önemli bir yer tutarken, Türkiye ve Hollanda'da yetiştirilen *Ranunculus acris* ise 400.000 ton üretim kapasitesine sahiptir. *Freesia* spp., 300.000 tonluk üretimi ile özellikle Hollanda ve Güney Afrika'da tercih edilirken, *Anemone coronaria*'da 250.000 ton üretimi ile bu ülkelerde öne çıkmaktadır [12, 13]. Gala çiçeği 250.000 ton üretimle yine Hollanda ve ABD'de dikkat çekerken, *Alstroemeria aurea*, 150.000 tonluk üretimi ile Kolombiya ve ABD'de yetiştirilmektedir. Son olarak, *Ornithogalum umbellatum* 120.000 ton üretimle Hollanda ve Güney Afrika'da önemli bir yer bulmaktadır.

Çizelge 2. Dünya genelinde bazı çiçek soğanları üretim miktarları ve öne çıkan ülkeler (2022) [14]

Bitki Türü	Üretim Miktarı (adet)	Üretim Yapan Ülkeler
<i>Tulipa</i> spp.	6.000.000	Hollanda, Türkiye
<i>Lilium</i> spp.	2.500.000	Hollanda, ABD, Türkiye
<i>Hyacinthus orientalis</i>	1.000.000	Hollanda, Türkiye
<i>Gladiolus grandiflorus</i>	900.000	Hollanda, ABD
<i>Iris purpureobracteata</i>	800.000	Hollanda, ABD
<i>Narcissus tazetta</i>	500.000	Hollanda, İtalya
<i>Ranunculus acris</i>	400.000	Türkiye, Hollanda
<i>Freesia</i> spp.	300.000	Hollanda, Güney Afrika
<i>Anemone coronaria</i>	250.000	Hollanda, Fransa
<i>Zantedeschia aethiopica</i>	250.000	Hollanda, ABD
<i>Alstroemeria aurea</i>	150.000	Kolombiya, ABD
<i>Ornithogalum umbellatum</i>	120.000	Hollanda, Güney Afrika

TÜRKİYE'DE SOĞANLI SÜS BİTKİLERİNİN DURUMU

2020-2023 yılları arasında Türkiye'de süs bitkileri üretim alanlarında genel bir artış gözlemlenmiş, bu durum sektörün büyüme eğiliminde olduğunu göstermektedir (Çizelge 3). Kesme çiçekler için ayrılan alan, 2020 yılında 12.183 dekar iken, 2021'de %3,8, 2022'de ise %15,9 oranında artış göstererek 14.665 dekara ulaşmıştır. 2023 yılında bu alanın hafif bir artışla 14.706 dekara çıkması, özellikle kesme çiçeklere yönelik talebin arttığını ve üreticilerin bu talebe karşılık vermek amacıyla daha fazla alan ayırdığını düşündürmektedir. İç mekân süs bitkileri üretim alanları da bu dönemde genişleme göstermiştir. 2020'de 1.706 dekar olan alan, 2023'e gelindiğinde %21,1 artışla 2.067 dekara yükselmiştir. Bu artış, evde bitki yetiştirme trendinin yaygınlaşması ve iç mekân bitkilerine yönelik artan ilginin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Dış mekân süs bitkileri alanlarında dalgalanmalar olmakla birlikte genel bir artış eğilimi söz konusudur. 2020'de 39.739 dekar olan alan, 2023'te 41.026 dekara ulaşmıştır. 2022'deki küçük düşüşe rağmen (39.855 dekar), 2023'te %2,9 oranında bir artış yaşanması, peyzaj düzenlemelerine ve kentsel yeşil alanlara yönelik talebin etkisiyle açıklanabilir. Belediyeler ve özel sektör tarafından yapılan park, bahçe ve çevre düzenleme çalışmaları, bu artışı destekleyen faktörler arasında yer alabilir. Çiçek soğanları üretim alanları ise diğer kategorilerden farklı olarak azalma eğilimi göstermiştir. 2020'de 499 dekar olan alan, 2023'te %31,4 oranında daralarak 347 dekara gerilemiştir. Bu azalma, özellikle çiçek soğanlarına yönelik talebin azalması, üretim maliyetlerinin artması veya alternatif ürünlere yönelme gibi faktörlerden kaynaklanabilir. Genel olarak, 2020-2023 yılları arasında toplam süs bitkileri üretim alanları her yıl artış göstermiş ve 2020'de 54.127 dekar olan alan, 2023'te 58.146 dekara

ulaşmıştır. Bu artış, süs bitkileri sektörünün büyümeye devam ettiğini hem iç hem de dış mekân bitkilerine yönelik talebin üretim alanlarının genişlemesine yol açtığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 3. Türkiye süs bitkileri üretim alanları (da) [15]

Ürün Grupları	2020	2021	2022	2023
Kesme çiçekler	12.183	12.652	14.665	14.706
İç mekân süs bitkileri	1.706	1.794	1.839	2.067
Dış mekân süs bitkileri	39.739	40.339	39.855	41.026
Çiçek soğanları	499	507	506	347
Toplam	54.127	55.292	56.865	58.146

2020-2023 yılları arasında Türkiye'de süs bitkileri üretim miktarı bakımından dikkate değer dalgalanmalar yaşanmıştır (Çizelge 4). Kesme çiçek üretimi, 2020'de 1.083.880.891 adet iken 2021'de %5 oranında artarak 1.136.686.408 adede ulaşmış, 2022'de ise %32 gibi kayda değer bir artışla 1.497.467.667 adede çıkmıştır. Ancak 2023'te üretim %6 oranında azalarak 1.413.978.778 adede düşmüştür. İç mekân süs bitkileri üretiminde daha istikrarlı bir seyir gözlemlenmiştir. 2020'den 2021'e %0 ve 2021'den 2022'ye %1 oranında sınırlı artışlar görülürken, 2023 yılında %7 oranında bir azalma kaydedilmiş ve üretim 67.448.100 adede gerilemiştir. Dış mekân süs bitkileri üretiminde ise belirgin dalgalanmalar yaşanmıştır. 2020 yılında 48.458.815 adet olan üretim, 2021'de %11 artış göstererek 53.996.047 adede çıkmış; ancak 2022'de %18 oranında bir düşüşle 44.530.347 adede gerilemiştir. 2023 yılında ise %252 gibi çarpıcı bir artış yaşanarak üretim 156.836.952 adede ulaşmıştır. Çiçek soğanları üretiminde daha dengeli bir seyir izlenmiştir. 2020'deki 529.109.699 adet üretim, 2021'de %2 oranında azalarak 519.371.192 adede düşmüş, 2022'de %4'lük bir artışla 537.962.957 adede yükselmiş, 2023'te ise yeniden %2 azalarak 525.484.719 adede gerilemiştir. Genel olarak süs bitkileri üretiminin toplam hacmi, 2020'den 2021'e %3 ve 2021'den 2022'ye %21 oranında artış göstermiştir. 2023 yılında ise %1 oranında sınırlı bir artış yaşanarak toplam üretim 2.163.748.549 adede ulaşmıştır. Bu veriler, özellikle kesme çiçekler ve dış mekân süs bitkilerindeki değişimlerin toplam üretim üzerindeki etkisinin belirgin olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye, iklim çeşitliliği ve zengin bitki örtüsü sayesinde süs bitkileri üretimi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Ülke genelinde farklı iklim ve coğrafi koşullar, çeşitli süs bitkilerinin yetiştirilmesine olanak tanır [22]. Bu durum, Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yetişen bitki türlerinin çeşitliliğini artırmakta ve her bölgenin kendine özgü iklim koşullarına uygun türlerin öne

çıkmasını sağlamaktadır. Akdeniz, Ege, Marmara, Karadeniz, İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri, farklı iklim ve toprak özelliklerine sahip olmakla birlikte, her biri farklı süs bitkisi türlerini üretme potansiyeline sahiptir [16]. Örneğin, Akdeniz ve Ege bölgeleri, sıcak ve nemli iklimleri sayesinde tropikal ve subtropikal bitkilere uygun koşullar sunarken; İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri daha kuru ve soğuk iklimlere dayanıklı bitkilerin yetiştirilmesi için elverişlidir. Marmara Bölgesi, büyük şehirler ve sanayi bölgeleri çevresinde

geniş süs bitkileri üretim tesisleri barındırmakta, bu tesisler modern tarım teknikleri ve ileri teknoloji kullanarak yüksek verim ve kalite standartlarını hedeflemektedir. Karadeniz Bölgesi'nin nemli ve serin iklimi ise çiçek ve yapraklı süs bitkilerinin yetiştirilmesi için ideal bir ortam sunmaktadır. Bu coğrafi çeşitlilik, Türkiye'nin süs bitkileri üretiminde sağladığı avantajların başında gelmekte olup hem yerel hem de uluslararası pazarda önemli bir rekabet gücü oluşturmaktadır [17, 18, 21].

Çizelge 4. Türkiye süs bitkileri üretimi yıllara göre değişimi (adet) [15]

Ürün Grupları	2020	2021	Değişim (%)	2022	Değişim (%)	2023	Değişim (%)
Kesme çiçekler	1.083.880.891	1.136.686.408	5	1.497.467.667	32	1.413.978.778	-6
İç mekân süs bitkileri	71.415.654	71.703.454	0	72.546.322	1	67.448.100	-7
Dış mekân süs bitkileri	48.458.815	53.996.047	11	44.530.347	-18	156.836.952	252
Çiçek soğanları	529.109.699	519.371.192	-2	537.962.957	4	525.484.719	-2
Toplam	1.732.865.059	1.781.757.101	3	2.152.506.993	21	2.163.748.549	1

Özellikle Akdeniz ve Ege bölgelerinde yetiştirilen tropikal bitkiler, lüks ve estetik arayışındaki tüketiciler tarafından talep görmekte ve bu durum, bölgesel ekonomik katkıyı artırmaktadır. Öte yandan, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinde yetiştirilen dayanıklı bitkiler, iklim koşullarına adaptasyon yetenekleri sayesinde sürdürülebilir tarım uygulamaları açısından değerli bir kaynak oluşturmaktadır. Türkiye'nin süs bitkileri üretiminde sağladığı coğrafi çeşitlilik, yalnızca ekonomik faydalar sunmakla kalmayıp, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik açısından da önemli fırsatlar sağlamaktadır [21]. Artan sürdürülebilir tarım ve peyzaj uygulamaları konusundaki farkındalık, üreticilerin çevresel etkileri minimize etmeye yönelik stratejiler geliştirmesini teşvik etmektedir. Bu bağlamda, süs bitkileri üretimi, ekonomik büyüme ve çevresel koruma hedeflerinin entegrasyonunu sağlayan bir alan olarak öne çıkmaktadır [22]. Dolayısıyla, Türkiye'nin süs bitkileri sektörü, zengin kaynakları ve çeşitliliği ile hem ekonomik kalkınma hem de çevresel sürdürülebilirlik açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Türkiye'de 2020-2023 yılları arasında çiçek soğanları ve diğer süs bitkilerinin ekim-dikim alanlarına ilişkin veriler Çizelge 5'de sunulmuştur. Buna göre yıllar içinde iç mekân süs bitkileri, sürekli bir artış göstererek 2023 yılı itibarıyla 2.066.672 m²'ye ulaşmıştır [15]. Bu artış, pandeminin etkisiyle evde geçirilen zamanın artması ve iç mekân bitkilerine olan ilginin yükselmesi gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Çiçek soğanları ekim alanında ise, 2020 ve 2021 yıllarında küçük bir artış gözlemlenirken, 2022'de alan neredeyse sabit kalmış ve 2023'te belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Bu dalgalanma, pazar taleplerindeki değişiklikler, üretim

malîyetlerindeki artış veya iklim koşullarındaki olumsuzluklar gibi etkenlerle açıklanabilir. Dış mekân süs bitkileri ekim alanı ise 2023'te 41.026.324 m²'ye ulaşarak genel bir artış eğilimi göstermektedir; bu durum, peyzaj düzenlemelerine olan ilginin ve çevre projelerine yönelik yatırımların arttığını ortaya koymaktadır. Toplam ekim alanı, 2023 itibarıyla 43.439.544 m²'ye ulaşarak sektördeki genel büyümeyi yansıtmaktadır. Bu veriler, Türkiye'de süs bitkilerine yönelik artan talep ve pazar dinamiklerinin daha iyi analiz edilmesi gerektiğini göstermektedir. Süs bitkileri pazarında gözlemlenen bu artış, çevresel faktörler ve tüketici tercihleri arasındaki etkileşimi de ortaya koymaktadır. İç mekân süs bitkilerine olan talebin artması, bireylerin sağlıklı yaşam ve doğal unsurlara yönelimi ile doğrudan ilişkilidir; bu durum, iç mekân tasarımında doğal öğelerin daha fazla yer almasını teşvik etmektedir. Dış mekân bitkilerindeki büyüme ise, şehirleşme ve bahçe düzenlemeleri gibi faktörlerin yanı sıra, çevre dostu uygulamalara olan ilginin artmasını da yansıtmaktadır. Öte yandan, çiçek soğanları alanındaki düşüş, sektördeki belirli segmentlerin dinamiklerini ve rekabet koşullarını gözden geçirmeyi gerektirmektedir. Çiftçilerin üretim kararlarını etkileyen iklim değişikliği ve pazar taleplerinin yanı sıra, tüketicilerin bu bitkilere olan ilgisi ve bilinci de önem taşımaktadır.

Çizelge 5. Türkiye'de çiçek soğanları ve diğer süs bitkilerinin ekim-dikim alanı (m²) [15]

Ürün Grupları	2020	2021	2022	2023
İç mekân süs bitkileri	1.706.388	1.794.276	1.839.474	2.066.672
Çiçek soğanları	498.830	506.680	505.568	346.548
Dış mekân süs bitkileri	39.739.347	40.338.665	39.855.385	41.026.324
Toplam	41.944.565	42.639.621	42.200.427	43.439.544

Türkiye’de 2020-2023 yılları arasında yetiştirilen kesme çiçeklerin ekim alanları, Çizelge 6’da verilmiştir. Anemon, 2020’de 10.400 m²’den 2021’de 10.900 m²’ye çıkarken, 2023’te 6.400 m²’ye gerilemiştir; bu, pazarında önemli bir daralma yaşandığını göstermektedir. Frezya, 2020’de 98.499 m²’den 2022’de 106.108 m²’ye yükselmiş ve 2023’te 107.662 m² ile istikrarlı bir büyüme sergilemiştir. Glayöl ise 2020’de 173.164 m² iken, 2023’te 110.700 m²’ye düşmüştür; bu azalma, talep değişiklikleri veya maliyet artışlarıyla ilişkilendirilebilir. İris bitkisi, düşük ekim alanlarıyla dikkat çekmekte ve 2023 itibarıyla 500 m²’de kalmıştır. Lale, 2020’de 408.600 m² ile en yüksek seviyesini görürken, 2023’te 47.150 m²’ye düşerek pazar payında kayıp yaşamıştır [15]. Zambak, 2020’de 384.399 m²’den 2023’te 360.466 m²’ye düşmesine rağmen istikrarlı kalmayı başarmıştır. Nergis ise 2020’de 421.400 m²’den 2023’te 900.829 m²’ye yükselerek önemli bir talep artışı göstermektedir. Genel olarak, Türkiye’deki kesme çiçekler pazarında dalgalanmalar yaşanmakta ve bu durum, tüketici taleplerindeki değişim ve üretim koşullarının etkisiyle şekillenmektedir. Bu bağlamda, sektörün stratejik planlamalar yapması ve pazar ihtiyaçlarına esneklik sağlaması önemlidir.

Çizelge 6. Türkiye’de yetiştirilen kesme çiçeklerin ekim alanı (m²) [15]

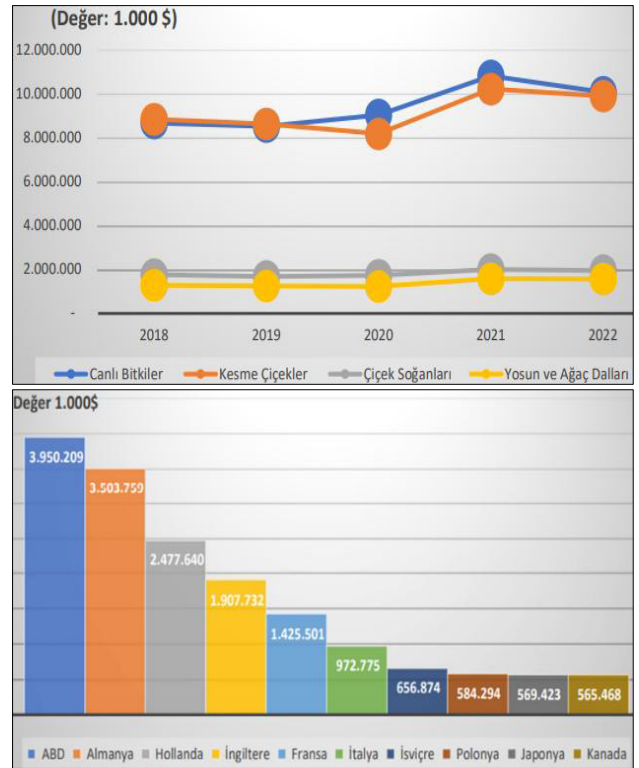
Ürün Grupları	2020	2021	2022	2023
Anemon	10.400	10.900	11.400	6.400
Frezya	98.499	94.056	106.108	107.662
Glayöl	173.164	181.564	205.064	110.700
İris	3.000	1.500	500	500
Lale	408.600	371.500	51.500	47.150
Zambak	384.399	372.751	360.351	360.466
Nergis	421.400	316.900	632.400	900.829
Sümbül	52.450	40.350	37.850	37.850
Diğer kesme çiçekler	796.754	501.196	828.962	823.838
Toplam	2.348.666	1.890.717	2.234.135	2.395.395

DÜNYA SÜS BİTKİLERİ TİCARETİ

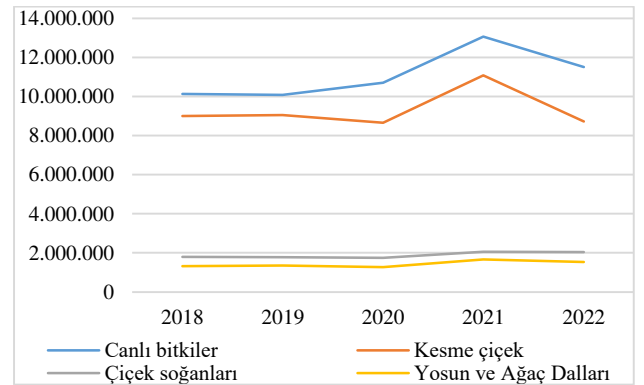
2022 yılında dünya genelinde süs bitkileri ithalatı 24 milyar 69 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup, bu değer bir önceki yıla kıyasla %5’lik bir düşüşe işaret etmektedir. İthalatta en büyük payı canlı bitkiler almış ve toplam ithalatın %45’ini oluşturmuştur. 2022 yılı verilerine göre, 10 milyar 89 milyon dolarlık canlı bitki ve 9,9 milyar dolarlık kesme çiçek ithalatı gerçekleştirilmiştir. Dünya süs bitkileri sektöründe en büyük ithalatçı ülkeler sırasıyla Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Birleşik Krallık ve Fransa olarak öne çıkmaktadır (Şekil 2).

2022 yılında, dünya genelinde süs bitkileri ihracatının toplam değeri 23 milyar 976 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (Şekil 3). Bu rakam, bir önceki

yıla kıyasla %14 oranında bir azalma olduğunu göstermektedir. 2022 yılı verilerine göre, dünya süs bitkileri ihracatının %48’ini canlı bitkiler, %36’sını ise kesme çiçekler oluşturmaktadır. Canlı bitkiler ihracatının toplam değeri 11 milyar 511 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Kesme çiçek ihracatı 8,7 milyar dolar, çiçek soğanları ihracatı 2 milyar dolar ve yosun ile ağaç dalları ihracatı ise 1,5 milyar dolar seviyesindedir. Dünya genelinde en önemli süs bitkileri ihracatçıları sıralamasında ilk beş ülke Hollanda, İtalya, Almanya, Ekvador ve Kanada olarak öne çıkmaktadır. Türkiye ise, 138 milyon 250 bin dolarlık ihracat değeriyle dünya süs bitkileri ihracatçıları arasında 19. sırada yer almaktadır [20].

Şekil 2. Dünya süs bitkileri ithalatı ve ithalatçı ülkeler (2022) [20]

Şekil 3. Dünya süs bitkileri ihracatı (Değer: 1.000 \$) [20]

Dünya genelinde çiçek soğanları üretimi, büyük oranda birkaç ülkede yoğunlaşmıştır. Özellikle Hollanda, çiçek soğanı üretiminde ve ticaretinde en önemli aktör konumundadır. Hollanda'nın yıllık çiçek soğanı üretimi yaklaşık 2,5 milyar adet olup, bu üretim 1,5 milyar Euro değerindedir. Bunun yanında, İtalya, Güney Afrika ve Danimarka da önemli üretici ülkeler arasında yer almaktadır. Global çiçek soğanı pazarı, özellikle iç mekân ve dış mekân süs bitkilerine olan artan talep ile büyümektedir. 2022 yılında dünya genelinde çiçek soğanları pazarının büyüklüğü 9,3 milyar doları geçmiştir ve yıllık %4 oranında bir büyüme beklenmektedir [18, 19]. Hollanda, çiçek soğanları ihracatında dünya lideridir. Yıllık ihracatı yaklaşık 1,5 milyar Euro seviyesindedir ve bu da toplam dünya ihracatının %60'ından fazlasını oluşturur. Hollanda'nın en büyük ihraç pazarları arasında Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere bulunmaktadır. İtalya ve Güney Afrika da önemli ihracatçı ülkeler arasında yer almakta ve toplam dünya ihracatının yaklaşık %15'ini elinde bulundurmaktadır. Öte yandan, dünya çiçek soğanları ithalatı da önemli bir hacme sahiptir. 2022 yılında dünya genelinde çiçek soğanları ithalatı 800 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. En büyük ithalatçıları arasında Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve Japonya bulunmaktadır. Bu ülkeler, kaliteli çiçek soğanlarına olan taleplerini karşılamak için dış ticarete yönelmektedir [14, 15].

Türkiye'nin çiçek soğanları dış ticareti, ülkenin tarım sektörünün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. 2022 yılında Türkiye'nin çiçek soğanları ihracatı yaklaşık 12,5 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. İhracatın büyük bir kısmı, Avrupa ülkelerine, özellikle Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya'ya yönelmektedir. Bu ülkeler, Türkiye'nin en önemli hedef pazarlarıdır. Nergis, lale ve frezya gibi türler, dış ticarete en fazla tercih edilen bitkiler arasında yer almaktadır. Örneğin, 2022'de nergis ihracatı 6 milyon doları aşarken, lale ihracatı 3,5 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. Türkiye, ayrıca çiçek soğanları ithalatında da aktif bir pazardır. 2022 yılında çiçek soğanları ithalatı yaklaşık 4 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır. İthalat, genellikle yüksek kaliteli soğan türlerini kapsamakta olup, bu durum yerel üreticilerin rekabet gücünü artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin çiçek soğanları üretimi ve dış ticareti hem iç hem de dış piyasalarda daha rekabetçi bir konum elde etmesine olanak tanımaktadır. Ancak, üretim ve ticaret potansiyelinin artırılması için çeşitli stratejik gelişmelere ihtiyaç vardır [15, 16]. Bunlar arasında, modern tarım tekniklerinin uygulanması, sulama ve gübreleme

yöntemlerinin iyileştirilmesi, kalite kontrol sistemlerinin güçlendirilmesi ve pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin çiçek soğanları ihracatında marka bilinirliğinin artırılması, uluslararası fuar ve organizasyonlara katılım gibi faaliyetler, Türk çiçek soğanlarının global pazarda daha fazla yer bulmasına yardımcı olabilir.

SONUÇ

Çiçek soğanları, bireysel estetik ihtiyaçları karşılarken tarım sektöründe de yüksek katma değer yaratmaktadır. Hollanda'nın sektördeki liderliği, Türkiye'nin zengin tarımsal kaynakları ve elverişli iklim koşulları ile birleştiğinde, Türkiye'nin çiçek soğanları üretiminde büyük bir potansiyel sunmakta olduğu görülmektedir. Ancak, bu potansiyelin etkin bir şekilde değerlendirilmesi için bazı zorlukların aşılması gerekmektedir. Bu bağlamda, sektördeki üretim ve ticaret dinamiklerinin iyileştirilmesi için bir dizi öneri geliştirilmiştir. Öncelikle, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve modern tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda, üreticilerin bilinçlendirilmesi amacıyla eğitim programlarının artırılması, bilgi eksikliklerini gidermeye yardımcı olacaktır. Ar-Ge çalışmalarına daha fazla önem verilmesi, yeni türlerin geliştirilmesi ve verimliliğin artırılması açısından kritik bir adım olacaktır. Ayrıca, devlet desteklerinin artırılması, üreticilere finansal anlamda katkı sağlayacak ve sektördeki rekabeti güçlendirecektir. Sürdürülebilir tarım uygulamalarının benimsenmesi, çevresel etkilerin azaltılması ve ekonomik verimliliğin artırılması için önemli bir strateji olacaktır. Bu önerilerin uygulanması, Türkiye'nin uluslararası alandaki rekabet gücünü artıracak ve çiçek soğanları sektörünü daha da güçlendirecektir. Sonuç olarak, çiçek soğanları üretimi ve ticareti, tüm paydaşların iş birliği ve stratejik planlamalarıyla birlikte Türkiye için büyük fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatların değerlendirilmesi, ekonomik kalkınma ve çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli kazanımlar sağlayacaktır.

TEŞEKKÜR

Çalışmada ismi geçen doktora öğrencisi İlknur ESKİMEZ, YÖK 100/2000 Doktora Burs Programı kapsamında "Sürdürülebilir Tarım (Yenilikçi-İyi Tarım Uygulamaları)" tematik alanında doktora eğitimine devam etmektedir ve ayrıca TÜBİTAK 2211-A Ulusal Doktora Burs Programı tarafından

desteklenmektedir. Öğrenciye maddi destek sağlayan her iki kuruma da teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Baris, M.E., Uslu, A. 2009. Cut flower production and marketing in Turkey. *African Journal of Agricultural Research* 4(9):765-771.
2. Entwistle, A., Atay, S., Byfield, A., Oldfield, S. 2002. Alternatives for the bulb trade from Turkey: a case study of indigenous bulb propagation. *Oryx* 36(4):333-341.
3. Hanci, F. 2018. A comprehensive overview of onion production: Worldwide and Turkey. *Journal of Agriculture and Veterinary Science* 11(9):17-27.
4. Entwistle, A., Atay, S., Byfield, A., Oldfield, S. 2002. Alternatives for the bulb trade from Turkey: a case study of indigenous bulb propagation. *Oryx* 36(4):333-341.
5. De Hertogh, A., Schepeen, J.M., Kamenetsky, R., Le Nard, M., Okubo, H. 2012. The globalization of flower bulb industry. *Ornamental Geophytes: From Basic Science to Sustainable Production* 1-16.
6. Zencirkiran, M., Gürbüz, İ.B. 2009. Turkish ornamental plants sector in the European Union screening process. *Journal of Fruit and Ornamental Plant Research* 17(2):235-250.
7. Faust, J.E., Dole, J.M. 2021. The global cut flower and foliage marketplace. *Cut Flowers and Foliages* 27:1-47.
8. Yücel, G., Mengüç, A. 2021. Production of *Fritillaria imperialis* L. bulbs using different methods and monitoring the development of bulb groups under export size. *Egyptian Journal of Horticulture* 48(2):257-266.
9. Adebayo, I.A., Pam, V.K., Arsad, H., Samian, M. R. 2020. The global floriculture industry: Status and future prospects. *The Global Floriculture Industry*, pp:1-14.
10. Krigas, N., Lykas, C., Ipsilantis, I., Matsi, T., Weststrand, S., Havström, M., Tsoktouridis, G. 2021. Greek tulips: worldwide electronic trade over the internet, global ex situ conservation and current sustainable exploitation challenges. *Plants* 10(3):580.
11. Niisato, Y. 2018. Dynamics of production and trade of flower bulbs in the Netherlands, China and Japan (Doctoral Dissertation, University of Toyama).
12. Chiurciu, I.A., Zaharia, I., Soare, E., Dobre, C., Morna, A.A. 2018. Research on the European flower market and main symbolic values of the most traded species.
13. de Almeida, D.B., Barbosa, J.G., Grossi, J.A.S., Finger, F.L., Heidemann, J.C. 2017. Influence of vernalization and bulb size on the production of lily cut flowers and lily bulbs. *Semina: Ciências Agrárias* 38(4 Supl 1):2399-2408.
14. FAO, 2024. <http://www.fao.org/faostat/en/#home> (Erişim Tarihi: 25.09.2024).
15. Türkiye İstatistik Kurumu, 2023. Yıllık Tarım İstatistikleri, <https://www.tuik.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.09.2024).
16. Karagüzel, Ö., Baktır, İ., Hazar, D., Yılmaz, G. 2012. Researches on protection, propagation and sustainable usage of native bulbous plants of Turkey. In 3. International Symposium on Sustainable Development, Sarajevo, Vol.211.
17. Kizil, S., Tekin, F., Khawar, K.M., Saglam, S., Ertekin, A.S., Arslan, N. 2012. An investigation about economically important bulbous plants found in Southeastern and East Anatolia regions of Turkey. 11. International Flower Bulbs and Herbaceous Perennials (ISHS), Antalya, Turkey.
18. Kılıçaslan, N., Dönmez, Ş. 2016. Utilization of bulbous plants in landscape architecture growing in Lakes Region. *Turkish Journal of Forestry* 17(1):73-82.
19. Kizil, S., Khawar, K.M., Arslan, N. 2013. Introduction of economically important bulbous plants collected from wild flora in semi-arid climatic conditions of southeastern Anatolian region of Turkey. In 1. International Symposium on Ornamentals in Africa 1077:143-153.
20. International Association of Horticultural Producers (AIPH), 2023. International statistics-flowers and plants. AIPH. <https://www.aiph.org>. (Erişim Tarihi: 01.10.2024).
21. Kadakoğlu, B., Karli, B., Gül, M. 2018. Cut flower production and evaluation of export potential in Turkey. In Proceedings of the 5. International Multidisciplinary Congress of Eurasia. Barcelona, Spain, ISBN:978-605-68882-0-5.
22. Karli, B., Songur, M., Sinek, B., Kadakoğlu, B. 2022. Economic analysis of cut flower production (Carnation, Gerbera and Lisianthus) in Turkey: the case of Antalya province.